

RIIGIPANGA TÖÖST KOLHOOSIDE TEGEVUSE KONTROLLIMISEL JA ANALÜÜSIMISEL

J. Pikk

Raamatupidamise kateeder

Riigipanga töö kontrollfunktsiooni täitmisel on võrdlemisi laialatuslik ja suure tähtsusega. Riigipanga asutused peavad põhjalikult tundma kolhooside finantsmajanduslikku tegevust, süstemaatiliselt kontrollima toodangu ja ehituse omahinna alandamist, kolhoosi omavahendite ja krediitide sihipärast kasutamist, kapitalmahutuste plaanide täitmist, projekt-eelarvelisest dokumentatsioonist kinnipidamist, plaani- ja finantsdistsipliini, laenude tagasimaksmist, majandusliku arvestuse olukorda ning paljusid teisi kolhooside majanduselu puudutavaid suurema või väiksema tähtsusega küsimusi.

Kõigis seni avaldatud juhendites kolhooside krediteerimise kohta on rõhutatud krediidi efektiivset kasutamist. Nõutakse, et kolhooside krediteerimisega tegelev Riigipanga töötaja õpiks tundma ja kontrolliks kolhoosidele antud krediitide efektiivsust. Mida mõeldakse krediitide efektiivse kasutamise all ja kuidas kontrollida seda, selle kohta kahjuks konkreetset juhendid puuduvad. Krediitide efektiivsuse kontrollimine on selle tõttu pinnapealne või puudub üldse. Lähtutakse ikka veel põhimõttest, et anda krediiti sellele, kellel omavahenditest ei jätku. Riigi poolt mahutatud vahendite efektiivsuse kontroll on seni jäänud tagaplaanile. Läh-tuda tuleb aga sellest, et krediit saaks mahutatud kolhoositoot-misse kõige maksimaalsemate tulemustega. Riigipanga poolt krediitide andmisel ei ole see kaugeltki veel nii.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu ühise 12. märtsi 1964. a. määrusega nr. 221 «Mahajäänud kolhooside majanduse tõstmise abinõudest» on tehtud krediteerimise korras palju soodustavaid muudatusi. Kuid kapitalmahutuste vähe läbi-mõeldud planeerimine ja organiseerimine, vahendite otstarbetu kulutamine ei loo eeldusi määrusega taotletud sihtide saavutamisele. Krediitide paigutamine nõuab kolhoosidelt mitte ainult materiaalsete ressursside ja põllumajanduslike kõlvikute intensiivse-

mat kasutamist viljakuse suurendamiseks ja loomakasvatuse produktiivsuse tõstmiseks, vaid ka rahaliste vahendite paremat kasutamist. Paljudes vabariigi kolhoosides rikutakse finantsmajanduse nõrga juhtimise tõttu kehtestatud arvelduste korda, immobiliseeritakse suuri summasid debitoorsesse võlgnevusse, kolhoosile mittevajalikesse ja liigsetesse kaubalis-materiaalsetesse väärtustesse, tarbetutesse põhivahenditesse, pooleli olevatesse ehitustesse ja mitmetesse teistesse otstarbetutesse üritustesse. Nii moodustas lõpetamata ehituste seis Eesti NSV kolhoosides 1. I 1963. a. — 13,2 miljonit, 1. I 1964. a. — 12,6 miljonit ja 1. I 1965. a. — 11,7 miljonit rubla.

Kolhoosidele pikaajalise krediidi andmisel lähtutakse kõigepealt kolhooside eneste poolt koostatud plaanidest ja andmetest. Sellepärast on kapitaalmahutuste plaani koostamisel kolhoosides suur tähtsus. Plaanide koostamine aga oleneb omakorda sellest, kui võrd hästi on põllumajandusvalitsused ja pangaasutused välja töötanud kolhooside juhendamise ja kontrollimise meetodid, kui võrd elulised on kolhoosidele esitatud nõudmised.

Praegu jälgivad Riigipanga osakonnad ja põllumajandusvalitsused vähe kolhoosides riigi raha kasutamise otstarbekust. Riigipanga osakonnad on huvitatud kõigepealt kolhoosidele väljaantud summade tähtajalisest tagastamisest. Kohapeal kontrollib pank peamiselt antud krediitide sihipärast kasutamist.

Praegune krediteerimise süsteem on veel nõrgalt seotud põllumajanduse intensiivistamise ülesannetega. Krediteerimine ei toimu kogu põllumajandustoodangu suurendamise arvestusega, vaid ainult tootmisprotsessi üksikute elementide järgi. Tarvis oleks aga anda pikaajalist krediiti komplekssetele üritustele, mis on suunatud piima, liha, teravilja tootmise suurendamisele, tööviljakuse tõstmisele ja toodangu omahinna alandamisele. Kui ehitatakse hoonet loomadele, siis tuleb mõelda ka selle mehhaniseerimisele ning samuti sinna paigutatava karja produktiivsusele. Kui ehitatakse hoone, kuid sinna paigutatud loomad on väheproduktiivsed, siis on majanduslik efektiivsus väike. Seega tuleks krediidi andmisel lähtuda ka sellest, et üksteisest sõltuvad üritused mõjuksid tootmisele lõppkokkuvõttes positiivselt. Praegu püütakse anda pikaajalist krediiti igaühele natuke, kuid see «... printsiip «kõigile natuke» takistab meie põllumajanduse edasiliikumist».¹

Riigipankade kaudu teostatav riigi krediidipoliitika peab olema tihedamalt seotud põllumajandusliku tootmise ülesannete lahendamisega. Mahajäänud kolhoosid, kes saavad riigi abi eelisjärjekorras, peavad kasutama seda nii, et see mõjutaks kogu kolhoositootmise rentaabluse tõusu. Tihti toimub kapitaalmahutuste planeerimine ilma põhifondidega varustatuse, nende kasutamise ja

¹ Г Лиснчкин, Кредит на веру или рост в кредит. «Известия» № 21, 26 янв. 1964.

Riigipanga pikaajalise krediidi arvel toimuva _____
 (objekti nimetus)
 ehituse efektiivsuse arvestus.

Kolhoosi nimetus _____

Asukoht _____

Objekti projekt-eelarveline maksumus _____ tuh. rbl.

Lõplik laenu tasumise tähtaeg _____

Tasuvuse periood _____
 (aastad, kuud)

Väljalastava toodangu nimetus	Mootünik	Täiendava toodangu kogus objekti eksploatatsiooni andmisest kuni krediidi tasumiseks ettenähtud lõpliku (viimse) tähtpäevani	Täielik pl. omahind		Riiklik kokkuostuhind (rbl.)		Kasum		Laenu tasumiseks eraldatav kasumiosa	Täiendavate kapitalimahutuste tulemusena omahinna alandamisest saadav kasum	Teised laenu katmise allikad, sh. amortisatsioon
			Toodangu ühikule	Kogu toodangu väljalaskete (3×4)	Toodangu ühikule	Kogu toodangu väljalaskete (3×6)	Toodangu ühikule	Kogu väljalaskete (3×8)			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

põllumajandusliku tootmise arengu vajaduse arvestuseta. Sellepärast on vajalik Riigipanga kontroll kapitalmahutuste efektiivse kasutamise üle:

1) kapitalmahutuste plaanide ja tiitelnimekirjade koostamise perioodil,

2) finantseerimise, krediteerimise ja ehitamise protsessis,

3) objekti ekspluatatsiooni andmisel,

4) objekti kasutamisel.

Kolhoosidele ehituseks pikaajaliste krediitide andmisel tuleks nõuda kolhoosidelt teiste vajalike dokumentide kõrval ka efektiivsuse arvestust. Efektiivsuse arvestust võiks teha analoogiliselt korrale, mis on ette nähtud NSV Liidu Riigipanga 30. juuli 1962. a. instruksiooniga nr 5. Nimetatud instruksiooni alusel krediteeritakse uue tehnika juurutamist, laiatarbekaupade tootmise suurendamist ja kinovõrgu laiendamise kulutusi. Selle instruksiooni lisas on antud ürituse tasuvuse arvestus. Toome analoogilise arvestuse teatud muudatustega, mis oleksid vastuvõetavad kolhooside loomakasvatuse- ja teiste tootmishoonete krediteerimisel (vt. lk. 77).

Kolhooside poolt kasutatud pikaajalise krediidi ja omavahendite, mis on suunatud loomakasvatuse ja teiste tootmishoonete ehitamiseks, efektiivsuse kontrollimiseks on tarvis välja selgitada:

1) milline omavahendite ja Riigipanga krediitide summa suunati tootmishoonete ehitamiseks antud aastal;

2) pikaajalise krediidi osatähtsus kapitaliehituseks (arvestatud on ainult tootmisotstarbeliste hoonete ehitus);

3) millised hooned konkreetselt ehitati (näit. laut 100 veisele jne.) ja milliseks kujunes nende tegelik maksumus võrreldes eelarvega;

4) kui suures ulatuses kasvas toodang seoses uute põhifondide (hoonete) ekspluatatsiooni andmisega;

5) ehitatud hoonete majanduslik vajalikkus ja ökonoomiline sihipärasus;

6) kas hoonete ehitamisel on arvestatud kolhoosi spetsialiseerumise perspektiive;

7) loomakasvatusefarmide töömahukate protsesside mehhaniseerimise tase seoses uute tüüpprojektide järgi ehitatud loomakasvatushoonete käikuandmisega;

8) tegevusse antud tootmishoonete kasutamise aste;

9) tegevuseta tootmisvõimsuste olemasolu, tegelikud kulutused nende ehitamisel, pikaajalise krediidi arvel;

10) lõpetamata ehituse olemasolu iga üksiku objekti järgi;

11) objekti ehitusstaadiumis oleku aeg;

12) mittetähtajalisele kasutamisele andmise põhjused ning rahaliste kulude summa sellele ehitusele, sh. pikaajaline krediit;

13) uute kapitalmahutuste mõju tööviljakusele, kulude alan- damisele toodanguühikule ja toodangu väljalaske suurendamisele;

14) hoone kasutamisiga ja tehtud kapitaalmahutuste tasuvuse aeg.

Toome vastava näite Tartu rajooni «Emajõe» kolhoosi andmete põhjal, mis on koostatud eespool toodud punktide alusel.

Kokku kulutati kolhoosis 1964. a. kapitaalmahutusteks 143 162.— rbl. (siia ei ole arvatud hoonete, seadmete ja põllumajandusmasinate kapitaalremonti ning põhivahendite likvideerimisega seotud kulutusi 15 706.— rbl.). Kolhoos kasutas pikaajalist krediiti ehituseks 67,9 tuh. rbl., maaparanduseks 8,6 tuh. rbl. ja põllumajandusmasinate ostuks 1,3 tuh. rbl.

Kokku suunati 1964. a. tootmishoonete ehitamiseks 72 173.— rbl., millest pikaajaline krediit moodustas 67 900.— rbl. ehk 94,0%.

Ehitati veiselaut 204 lehmale tüüpprojekti nr. 80—2 järgi eelarvelise maksumusega 71 650.— rbl. Tegelik maksumus kujunes 76 910.— rbl.

Loomad paigutati uude lauta 3. veebruaril 1965. a. Sellepärast oli kontrollimise momendil (aprill 1965. a.) võrdlusandmeid toodangu kasvu kohta vähe. Sama lehmade arvu juures oli toodang järgmine:

	Veebruar	Märts
Toodang uues laudas 1965. a.	10 026,5 kg	12 382 kg
Toodang 6 vanas laudas 1964. a.	7 497 kg	5 465 kg
Toodangu kasv (+)	3 329,5 kg	6 917 kg
vähennemine (—)		

Üheks toodangu tõusu stimuleerivaks teguriks teiste kõrval oli uue veiselauda kasutuselevõtt. Loomad toodi üle kuuest vanast laudast. Seoses loomade koondamisega ühte suurde gruppi tugevnes kontroll söötade kulutamise, toodangu arvelevõtmise ja loomade hooldamise üle, kuna lehmade väikesegrupiline pidamine võimaldas talitajail sööta ja toodangut (piima) kõrvaldada.

Kolhoosil oli veiselauda ehitamine esimeseks uusehituseks veisekasvatuses ja õigustas end täielikult. Uue lauda eksploatatsiooni andmine võimaldas koondada lehmad kuuest väikesest hoonest ühte suurde ajakohaselt mehhaniseeritud hoonesse. 14 lüpsja asemel töötab nüüd 8 lüpsjat. Käsitsilüps vanades lautades on uues laudas asendatud masinlüpsiga.

Veiselauda ehitamisel on lähtunud kolhoosi spetsialiseerumise perspektiividest veisekasvatusele ja arvestatud kolhoosiasula väljakujundamise generaalplaani.

Seoses uue veiselauda käikuandmisega tõusis mehhaniseerimise tase kolhoosi loomakasvatuses 50%. Masinlüps oli sisse viidud ainult uues laudas s. o. 55% ulatuses kogu lehmade arvust. Automaatjootmisel oli 90% lehmade arvust. Mehhaniseeritud söötmine ja sõnnikust puhastamine oli samuti ainult 1964. a. ehitatud veiselaudas.

Laut on projekteeritud 204-le lehmale, kontrollimise andmeil oli laudas 199 lehma, tingitult vasikate paigutamisest lauta. Laudas vasikatele kohti projekteeritud ei ole ja arvatavasti tuleb neile ruumi andmiseks lehmade arvu laudas veelgi vähendada. Seega ei ole võimalik saavutada lauda 100%-list kasutamise astet tingituna mainitud puudustest tüüpprojektiis.

Kuigi uues laudas olid sisse seatud torusselüpsiseadmed «Impulss-Pipeline», lüpssti veebruaris ja märtsis käitsi. Põhjuseks oli vastava ettevalmistusega lüpsjate puudumine. Samuti ei olnud võimalik kasutada automaatjootjaid vee puudumise tõttu. Kolhoos ehitas kaevu majanduslikul teel, kuid ehitajate oskamatus tõttu ei saadud kaevust vett ja seda toodi lehmadele joogiks endiselt tsisterniga Emajõeest ligikaudu 3 km kauguselt.

Lõpetamata ehitusi kolhoosil aastavahetusel ei jäänud.

Veiselauda ehitust alustati 1963. a. oktoobris ja lõpetati 1964. a. detsembris — ehitusstaadiumis viibimise aeg 14,5 kuud.

Rahaliste kulude summa sellele objektile moodustas 70,9 tuh. rbl., pikaajaline krediit 69,7 tuh. rbl. Ehitustööde normaalset käiku takistas 1964. aastal aktide vorm nr. 3 mitterahuldav koostamine töövõuorganisatsioonis, tootmisfinantsplaani mitteõigeaegne esitamine kolhoosi poolt jt. põhjused.

Kapitaalmahutuste mõju tööviljakusele, kulude alandamisele ja toodangu väljalaske suurusele ei olnud veiselauda ekspluatatsiooniperioodi lühiduse tõttu võimalik välja tuua.

Hoone kasutamisega on 80 aastat. Tasuvuse tähtaja arvutamiseks võime kasutada valemit: $T = \frac{K}{P}$, kus

T — kapitaalmahutuste tasuvuse aeg,

K — kapitaalmahutuste summa,

P — puhastulu, sääst ehk ökonomia tootmishoone kasutamisest.

Kapitaalmahutuste efektiivsuse kontrollimisel tuleb kolhooside tööd kõigepealt hinnata tootmistegevuse tulemuste järgi: palju on saadud vastavat toodangut, millise omahinnaga, kui palju kasvas tootmise maht, millised tingimused ja võimalused on loodud edasiseks kasvuks.

Riigipanga osakondadelt nõutav kontrollimine kolhooside tegevuse üle on mahult küllaltki ulatuslik. Riigipanga osakondade ülesanne on kontrollida eraldatud krediitide sihipärast kasutamist, kassa- ja finantsdistsipliinist kinnipidamist ning kolhooside kogu majanduslikku tegevust, et avastada esinevad puudused ja distsipliinirikumised või veelgi tähtsam — need ära hoida. Siin aga tulevadki ilmsiks pangaosakondade töö puudujäägid. Kolhooside kvartali- ja aastaaruannete analüüs on sageli pinnapealne ega anna kontrollimisel vajalikke tulemusi. Paljud küsimused jäävad lõplikult selgitamata.

Riigipanga osakondade töös on kujunenud tavaks, et peale kohapealset kontrollimist kolhoosides saadetakse kontrollakti põhjal koostatud kirjad kolhoosi juhatusele nõudega avastatud puuduste kõrvaldamiseks või abinõude plaani väljatöötamiseks, mis tagaksid olukorra paranemise. Harvemini saadetakse kirju kvartali- või aastaaruannete analüüsi tulemuste kohta. Kirjad küll saadetakse, kuid kuidas kolhoosid kontrollimisel avastatud puudusi kõrvaldavad, seda jälgitakse puudulikult. Enamasti toimub see järjekordsel plaanilisel kontrollimisel. Tavaliselt nõutakse kirjades puuduste kõrvaldamist, kuid omapoolseid ettepanekuid, kuidas seda teha, esineb harva. Kolhoosidele kirjades esitatavad nõudmised on muutunud ainult formaalsuse täitmiseks.

Riigipanga osakondade kontrollimised krediitide sihipärase kasutamise ja kassadistsipliinist kinnipidamise üle on paljudel juhtudel madalakvaliteedilised. Sageli fikseeritakse aktis ainult arvud, puuduste põhjused jäävad aga välja selgitamata.

Kontrollaktide madalat kvaliteeti ja kolhoosidega tehtava ökonomilise töö sisulisi puudusi tingivad peamiselt kaks tegurit: kolhoose teenindava krediidiinspektori ajafondi nappus ja ebarahuldavad teadmised kolhoositootmist käsitlevates probleemides.

Meie vabariigi Riigipanga osakondades teenindab üks krediidiinspektor keskmiselt 15 kolhoosi. See arv võib olla mõnes osakonnas suurem või väiksem, kuid ka keskmine (15) on küllaltki suur, arvestades kolhooside praegust suurust ja majanduselu aktiivsust.

Inspektori töö ulatusest saame parema ülevaate, kui loetleme tema ülesandeid kolhooside teenindamisel. Antud loetelu ei pretendeeri kaugeltki kõikide ülesannete käsitlemisele, vaid püüab anda põhilised. Konkreetsetes pangaosakondades võivad need varieeruda erinevalt.

1. Iga tööpäeva algul peab inspektoril olema täielik ülevaade tema teenindada olevate kolhooside rahaliste vahendite olukorrast Riigipangas. Sellise ülevaate saamiseks praktiseeritakse osakondades kolhooside kontodel olevate jääkide, viivisvõlgnevuste ja kartoteekide sissekandmist sellekohastesse žurnaalidesse. See moodus õigustab end ja on soovitatav rakendada ka nendes osakondades, kus seda senini tehtud ei ole.

2. Arvestuse pidamine iga kolhoosi kohta jagamatu fondi täienduseks eraldatavate summade ja amortisatsioonieraldiste ülekandmise üle kapitaalmahutuste kontole Riigipangas.

3. Kapitaalmahutuste kontolt tasumisele kuuluvate maksedokumentide kontrollimine.

4. Lühiajaliste tootmislaenude väljaandmine ja vormistamine.

5. Pikaajaliste laenude väljaandmine.

6. Pikaajaliste laenude väljaandmisele eelnevalt on vaja kontrollida mitmesuguste eeskirjade ja dokumentatsiooni täitmist. Üheks ulatuslikumaks tööks on teostatud tööde vastuvõtuaktide

(vorm nr 2) kontrollimine. See töö on mahukas eriti kuu esimesel poolel, kui töövõtuorganisatsioonid hakkavad esitama nimetatud akte. Aktide kontrollimine hõlmab sageli inspektori kogu tööpäeva.

7 Aruande mitmesuguste vormide täitmine ja esitamine Riigipanga kontorile.

Toome alljärgnevalt põhilised:

- a) skeem 20, igakuuline aruanne laenude väljaandmise, tagasimaksu ja jagamatu fondi kontole summade laekumise kohta;
- b) skeem 22, kvartaliaruanne individuaalelamuehituse laenude väljaandmise ja elamispinna eksploatatsiooni andmise kohta;
- c) kvartaliaruanne kohapealsete kontrollide kohta kolhoosides;
- d) alates 1965. aastast informatsioon pikaajaliste laenude kasutamise kohta kvartalis iga algava kvartali esimese kuu 20. kuu-päevaks;
- e) samasugune informatsioon lühiajaliste laenude kasutamise kohta.

8. Harilikult on kolhoosi teenindava krediidiinspektori ülesandeks ka maaelanikkonna individuaalelamuehituse krediteerimine. See tööloik nõuab sageli küllaltki aega, eriti kirjavahetuse korraldamine seoses laenude tasumisest kõrvalehoidvate isikute tagaotsimisega. Sellele on alates 1965. aastast lisandunud ka laenude väljaandmine ja vormistamine lehmade ostuks maaelanikkonnale.

9. Riigipanga eeskirjade kohaselt on nõutav, et igat kolhoosi kontrollitaks kohapeal vähemalt kord aastas.

10. Kontrollaktide analüüsimine ja kirjade koostamine kolhoosidele, põllumajandusvalitsustele ja teistele organisatsioonidele seoses kontrollimisega avastatud puuduste kõrvaldamise nõudmisega või muude küsimuste lahendamiseks.

11. Igakvartaliline lühiajalise krediidiplaanide koostamine ja esitamine Riigipanga kontorile 45 päeva enne uue kvartali algust.

12. Pikaajalise krediidiplaanide koostamine eelolevaks aastaks. Sellega kaasneb kolhooside krediidiavalduste kontrollimine.

13. Tootmis-finantsplaanide kontrollimine ja aastaaruannete analüüs.

14. Kontrollmõõtmised krediteeritavatel ehitusobjektidel.

15. Nõupidamistest, aastaaruannete läbivaatamise komisjonide tööst ja teistest tööga seotud üritustest osavõtmine.

16. Muude jooksvate küsimuste lahendamine ja ülesannete täitmine.

Nagu näeme, on krediidiinspektori tööprofiil lai. Siinkohal aga ei saa jätta märkimata, et pangainspektor on võrdlemisi palju koormatud puhtmehhaanilise tööga, mis jätab analüütiliseks ja loominguks tööks vähe aega. Kontrollaktide madala kvaliteedi üks põhjusi ongi kontrollimise liiga vähene aeg. Riigipanga töötaja ühepäevane (harilikult vähem kui 7 tundi) kohalolek kolhoosis-poole või kogu aasta kestel on mitteküllaldane põhjalikuks kont-

rollimiseks, analüüsimiseks ja juhendamiseks, mida pangaasutustelt just nõutaksegi. Sellepärast on vaja Riigipanga osakonnasise tööjaotuse ümberkorraldamine. Krediidi väljaandmine ja vormistamine peaksid kuuluma Riigipanga raamatupidamise ülesannete kompetentsi. Krediidi väljaandmiseks on vaja operatsioonistil teada krediteerimise korda ja järgmisi andmeid kolhooside kohta:

- 1) Riigipangale aastaaruande esitamise tähtajad;
- 2) Riigipangale tootmis-finantsplaani esitamise tähtajad;
- 3) lühiajalise ja pikaajalise krediidiavalduse esitamise tähtajad;
- 4) kolhoosidele eraldatud krediidi limiidi ürituste lõikes — rajooni kolhooside krediidiplaan;
- 5) ürituste loetelu, mis on kolhoosil võetud tootmisfinantsplaani;
- 6) viivisvõlgnevuste, kartoteekide ja möödunud aastate võlgnevus jagamatusse fondi;
- 7) kõigi nõutavate dokumentide (projekt-eelarveline dokumentatsioon, leping, ehitusluba, tiitelnimestik jne.) esitamise ja olemasolu kohta töövõtu korras või majanduslikul teel ehitamisel;
- 8) muudatuste tegemise kohta krediidiplaanis.

Andmed on inspektorite poolt eelnevalt kontrollitud. Muudatustest krediidiplaanis, krediteerimise katkestamisest, krediteeritava objekti eelarvelise dokumentatsiooni muutmistest ja teistest selleaolistest probleemidest tuleb teatada koheselt raamatupidamise töötajale.

Tehtud tööde aktide kontrollimine peab jääma krediidiinspektori ülesandeks. Riigipanga osakondades, kus on olemas inseneri töökoht, võiks aktide kontrollimise teha inseneri tööülesandeks. Kuna ehitustööde krediteerimine on mõnevõrra komplitseeritum, siis tuleb pidada vajalikuks krediidiinspektori eelkontrolli ehituslaenu väljandmisel.

Lühiajaliste ja pikaajaliste laenude vormistamisega saab hakama Riigipanga raamatupidamise töötaja-operatsioonist. Kuu jooksul kolhoosidele väljaantud lühiajalised tootmis- ja kapitaalvahutuste laenu vormistatakse tähtajaliste kohustustega hiljemalt järgmise kuu 7 kuupäevaks, detsembris hiljemalt 31. detsembriks. Kolhoosidele aasta jooksul väljaantud pikaajalised krediidid vormistatakse tähtajaliste kohustustega aasta lõpul, hiljemalt 31. detsembriks.

Laenude tagasimaksu summad ja tähtajad kehtestatakse kooskõlastatult kolhoosidega.

Laenude vormistamise hõlbustamiseks tuleb sisse seada kolhooside suhtes vastav graafik, millal üks või teine kolhoos on kohustatud ilmuma laenu vormistamisele tähtajaliste kohustustega.

Oma tulude laekumisi teavad kõige paremini kolhooside juhatused ja seega peaks laenusummade ning tagasimaksu tähtaegade osas jääma kaaluvaks nende sõna. Riigipangal tuleb jälgida, et need ei satuks vastuollu panga eeskirjadega ja eelnevalt saadud praktiliste kogemustega.

Vastavate žurnaalide pidamisega maksenõuete ja maksekorralduste kartoteekide, viivisvõlgnevuste ja kolhooside isikulistel kontodel olevate summade, arvestuste pidamisega jagamatute fondide täiendamise ja amortisatsioonieraldiste ülekandmise kohta tulevad edukalt toime just kolhoose teenindavad Riigipanga raamatupidamise töötajad.

Sellise tööjaotuse korral jääks inspektoril rohkem aega kolhooside kohapealseks kontrollimiseks ning analüütilise töö tegemiseks.

See on asja üks külg. Teine, mitte sugugi vähema tähtsusega tegur on: kuivõrd küllaldased on inspektori teadmised ja oskused kolhooside krediteerimisel, majanduslike probleemide analüüsimisel ja finants-majandusliku olukorra kontrollimisel. Sageli takistavad vähesed teadmised puuduste ja nende põhjuste avastamist. Tihti kasutatakse krediitide ja finantsmajanduslike küsimuste kontrollimisel varem valmistrükitud akti vormi, kuhu kohapeal kantakse ainult arvud. Selline vorm aga ei näe ette kõiki erinevusi ja olukordi ja seepärast ei saagi kindlaks teha, kas kõiki küsimusi on vajalikult kontrollitud. Kuna enamasti puudub ka ilmnenu vigade ja väärnähtuste sügavam analüüs, siis jääb selline kontroll formaalseks.

Kohapealsete kontrollimiste tase Riigipanga osakondade poolt kolhoosides on üldiselt madal ja peamiselt on see tingitud kaadri vähesest ettevalmistusest kolhooside raamatupidamise, kontrollimise ning revisjoniasjanduse alal. Riigipangale kaadrit ettevalmistavates kõrgemate õppeasutuste (Eesti NSV-s Tartu Riiklik Ülikool) õppeprogrammides ei ole ette nähtud kontroll-revisjoniasjandust käsitlevat õppeainet. Kuna Riigipanga üheks tähtsaks tööloiguks on kontrollifunktsiooni teostamine, siis tuleks Riigipanka tööle siirduvatele inimestele õpetada kontroll-revisjoniasjandust kohustusliku distsipliinina. Vähe on selles osas teinud ka Riigipanga Eesti Vabariiklik Kontor. Kolhoose teenindavatele krediidiinspektoritele tuleks korraldada rohkem kvalifikatsioonitõstmise kursusi ja anda välja uusi sellekohaseid näidisjuhendeid kolhooside finants-majandusliku olukorra kontrollimiseks. Vastasel juhul kujuneb olukord selliseks, et kolhooside krediteerimise alal töötama hakkav uus töötaja tallab vanu šabloonilisi radu, mis on aegunud nii stiililt kui ka kaasaja nõuetest tulenevalt.

Suurel määral sõltub kapitaalماهutuste efektiivsus ehituse kvaliteedist. Puudustega objektide üleandmine, loomakasvatushooned ilma vajalike mehhanismide paigaldamiseta alandavad teravalt kapitaalماهutuste efektiivsust. Sellepärast on Riigipanga

asutustel oma ökonomilises töös vaja süstemaatiliselt korraldada kontrollmõõtmisi, kontrollida tehnilistest tingimustest kinnipidamist ja tehtud tööde kvaliteeti. Praeguse ettevalmistusega krediidiinspektor sellega toime ei tule. On vaja, et kesk-eriõppeasutused ja kõrgemad õppeasutused, kes valmistavad ette kaadrit Riigipangale, võtaksid oma õppeprogrammi insener-tehniliste teaduste erikursuse. See aitaks tulevastel pangatöötajatel senisest paremini täita neile esitatud nõudmisi. Tuleb kaalumisele võtta insener-ökonomisti töökoha sisseseadmine Riigipanga osakondades, mis võimaldaks veelgi ratsionaalsemat panga osakonnasisest tööjaotust kolhooside teenindamisel.

Kogu kolhoositootmine sõltub sellest, kuivõrd õigesti kolhooside juhatused kasutavad rahalisi vahendeid, ning sellepärast on vajalik, et Riigipanga osakonnad avaldaksid aktiivset mõju finants-majandusliku tegevuse parandamisele ja saavutaksid oma ettepanekute täielikuma realiseerimise. Vajalikku abi Riigipanga osakondadele peavad osutama rajooni põllumajandusliku tootmise valitsused, kellele Riigipanga osakonnad teatavad kontrollimiste tulemustest ja oma ettepanekutest puuduste kõrvaldamiseks.

Kolhooside tootmistegevust suunab ja juhib rajoonis põllumajandusliku tootmise valitsus. Seoses sellega on Riigipanga osakonna töö nendega tihedalt seotud. Oma töös esiletulevate samalaadsete küsimuste lahendamisel on võrdlemisi olulise tähtsusega nendevahelise koostöö korraldamine. Praegu esineb veel paljudes küsimustes dubleerimist ja paralleelismi, mida saaks vältida ratsionaalse tööjaotusega.

Eriti tihedad puutepunktid tulevad esile mõlemate asutuste töös järgmiste küsimuste lahendamisel:

- 1) kolhooside majandusliku tegevuse analüüsimisel;
- 2) krediidiplaanide koostamisel;
- 3) krediidiplaanide täitmisel, eriti aga krediitide ümberjaotamisel.

Käesolevas artiklis käsitleme nendest esimest.

Juhindudes NSV Liidu Riigipanga põhikirjast ja ülesannetest kolhooside majanduslikule tegevusele kaasaaitamisel, peavad Riigipanga osakonnad aktiivselt osa võtma kolhooside aastaaruannete kontrollimisest ja analüüsimisest.

Juba enne aastaaruande kinnitamist peavad kolhoosid võrdlema selliste andmete vastavust Riigipanga andmetele, nagu seda on tootmisvajadusteks saadud lühiajalised pangalaenud, vahendite aasta alguse ja aasta lõpu jäägid jooksva ning kapitaalmahutuste kontol, Riigipangast kapitaalmahutusteks saadud pikaajaline krediit, kapitaalmahutusteks ja kapitaalremondiks saadud pikaajaline krediit ja kolhoosidelt Riigipangale tasutud pika- ja lühiajalised krediidisummad.

Pärast kolhooside aastaaruannete kinnitamist tuleb Riigipanga osakondadel analüüsida oma tööpiirkonda kuuluvate kolhooside

majanduslikku tegevust. Analüüsi koostamine on vajalik selleks, et:

1) saada ülevaade rajooni kolhooside majanduslikust olukorrast, toodangu kasvust aruandeaastal, omahinna alandamisest, kasumist või kahjumist, kapitaalmahutustest, krediitide kasutamisest, plaaniülesannete täitmisest jne.;

2) Riigipanga osakondade poolt koostatud analüüside põhjal saaks üldise pildi vabariigi kolhooside tegevuse ja krediitide kasutamise kohta ka NSV Liidu Riigipanga Eesti Vabariiklik Kontor.

Analüüs koostatakse kolhoosidelt Riigipangale esitatud aastaaruannete alusel. Koostatud analüüsi kokkuvõtlikud tulemused saadavad Riigipanga osakonnad edasi Riigipanga EV Kontorile.

Põllumajandusliku tootmise valitsused esitavad koondaruanded kolhooside aruandeaasta majandusliku tegevuse kohta ENSV Põllumajanduse Ministeriumile. Koondandmete ehk nn. aastaaruande koondi saamiseks koostatakse kolhoosi aastaaruande kõigi näitajate kohta tabelid, kuhu kantakse kolhooside lõikes vastavad andmed nende aastaaruannetest.

Põhinäitajad kolhooside finants-majandusliku tegevuse kohta esitavad ENSV Statistika Keskvalitsusele rajoonide statistika-inspektuurid. Põhinäitajad kantakse üleliiduliselt kehtestatud vormikohastesse tabelitesse. 1963. aasta kohta koosnes sellelaadiline vormikohane tabel 15-st lehest. Rajooni statistikainspektuuridelt saadud andmete põhjal koostab ENSV Statistika Keskvalitsus vabariigi kolhooside kohta aastaaruande koondi, millest üks eksemplar esitatakse ka NSV Liidu Riigipanga Eesti Vabariiklikule Kontorile.

Seega on rajooni statistikainspektuuride ja põllumajandusliku tootmise valitsuste kõrgemalseisvatele organisatsioonidele esitatavad andmed numbrilisi näitajaid fikseerivad aruanded. Kirjalikku analüüsi nad kolhooside tegevuse kohta ei koosta.

Kirjaliku analüüsi koostamisega on senini tegelnud peamiselt Riigipanga osakonnad. Kuigi nende poolt koostatavates analüüsides tehakse võrdlusi eelmiste aastate näitajatega ja plaaniliste ülesannetega, süstematiseeritakse häid ja halbu majanduslikke tulemusi saavutanud kolhoose, antakse ka üldsõnalisi põhjendusi aasta jooksul tekkinud olukorra kohta, ei saa seda siiski veel nimetada põhjalikuks analüüsiks.

Põhjaliku majandusliku tegevuse analüüsi kolhooside aastase tegevuse kohta saaks aga koostada Riigipanga osakonna, põllumajandusliku tootmise valitsuse, rajooni statistikainspektuuri ja kolhooside ühise koostööna.

Oleks täiesti loomulik, et ka põllumajandusliku tootmise valitsused praktiseeriksid kolhooside majandusliku tegevuse analüüsimist. Sellise analüüsi koostamine loob ülevaate rajooni kolhooside olukorrast ja annab kätte suunad nende tootmistevõime paremusdamiseks ning näitab kolhooside finantsmajanduslikus tegevuses

nõrgad kohad, mis vajavad kiiret likvideerimist. Analüüsi koostamine on vajalik, et õigesti juhtida ja organiseerida tootmistegevust põllumajanduse intensiivistamise programmi ellurakendamisel rajoonis ja kogu vabariigis.

Milliseks kujuneks siis sellisel juhul nendevaheline tööjaotus? Tuleks vist alustada kõigepealt kolhoosidest endast. Riiklikud ja kooperatiivsed ettevõtted (v. a. kolhoosid) esitavad oma aasta- ja kvartaliaruannete juurde kirjaliku selgituse ehk nn. seletuskirja vastava perioodi tootmistulemuste iseloomustuste ja põhjendustega. Sellist seletuskirja tuleb hakata nõudma ka kolhoosidelt aasta- ja kvartaliaruande esitamisel. Seletuskirja koostamine mõjutab kolhoosi juhtkonda ja spetsialiste juba teatud määral analüüsima kolhoosi majanduslikku tegevust ning sellest tulenevaid näitajaid. See sunniks paljude kolhooside esimehi ja spetsialiste majanduslikult mõtlema nõrkade töötulemuste üle ning tegema omapoolseid ettepanekuid olukorra parandamiseks. Sellised kirjalikud seletused oleksid omakorda suureks abiks põllumajandusliku tootmise valitsustele ning Riigipanga osakondadele rajooni kolhooside aastaaruannete analüüsimisel.

Pärast seda, kui põllumajandusliku tootmise valitsus on tutvunud kolhoosi aastaaruandega, arutatakse seda kolhoosi juhtkonna ja spetsialistide osavõtul. Aastaaruannete arutamisest võtavad osa ka Riigipanga osakondade töötajad. Enamasti kulgevad sellised arutamised küllaltki kiire tempos. Päeva jooksul püütakse toime tulla 4—5 või veel rohkema arvu kolhooside majandusaasta tootmistegevuse arutamisega. Ka kujuneb küsimuste ring kuidagi ühtaoliseks ja aastaaruannete läbiarutamine muutub puhtformaalse nõude täitmiseks. Kas kõigi kolhooside aastaaruannete läbiarutamine põllumajandusliku tootmise valitsuses tingimata on vajalik või teha seda ainult nõrku majanduslikke tulemusi saavutanud majandite osas ning siis juba võrdlemisi põhjalikult? Sellistel aruteludel avaneb võimalus küsimuste ja seletuste kirjapanemiseks, mida praegu võrdlemisi harva tehakse. Kasuks tuleks see analüüsi koostamisel aga kindlasti.

Selleks, et koostada aastakoondaruannet või kirjalikku analüüsi kolhooside majandusliku tegevuse kohta, on vaja kõik aastaaruande näitajad kolhooside lõikes välja kirjutada. Andmed kantakse vastavatesse tabelitesse ning summeeritakse. Näiteks koostasid Riigipanga osakonnad selliseid tabeleid nagu «Vahendite laekumine kapitaalvahetusteks» jne. Näitajate väljakirjutamist kolhooside aastaaruannetest on teinud senini rajooni statistika-inspektuurid, põllumajandusliku tootmise valitsused ja samuti Riigipanga osakonnad.

Selliste koondandmete saamiseks tuleb kolhoosidel esitada aastaaruanded rajooni statistika-inspektuuridele, põllumajandusliku tootmise valitsustele ja Riigipanga osakondadele.

Riigipanga osakondadele on kolhooside aastaaruanded vajalikud ka selleks, et kontrollida:

1) võlgnevust jagamatusse fondi möödunud aastate eest, kuna teatud juhtudel pole võlgnevuse puhul kolhooside krediteerimine lubatud;

2) ehitusmaterjalide jääke ja debitoorset võlgnevust aasta lõpuks kapitaalmahutuste osas, mis on järgmisel aastal üheks kapitaalmahutuste kulude katteallikaks;

3) lõpetamata ja eksploatatsiooni andmata ehituse seisu, et jälgida nende sissevõtmist tootmis-finantsplaanidesse;

4) lõpetamata tootmise (taime- ja loomakasvatuse) osas järgmiste aastate saagi saamiseks tehtud kulutusi ning nende kulude katteallikaid (lõpetamata tootmise kulutuste katmise fond), mis on vajalikud lühiajalise tootmislaenu väljaandmiseks järgmise aasta saagi kulude katteks.

Kuna statistikainspektuurid koostavad kõigi näitajate kohta koondtabelid, siis ei tarvitseks Riigipanga osakondadel ja põllumajandusliku tootmise valitsusel koostada analoogilisi tabeleid, vaid nad saaksid statistikainspektuuridelt nende koopiad.

Kolhoosidelt ja statistikainspektuuridelt saadud andmed oleksid seega «toormaterjal», mis läheb töötlemisele põllumajandusliku tootmise valitsusele ja Riigipanga osakonda. Siinjuures tuleb tööjaotus korraldada selliselt, et põllumajandusliku tootmise valitsuste analüüsiobjektiks jääksid kolhooside üldine tootmistegevus ja sellest kujunenud resultaadid.

Riigipanga osakondade ülesandeks jääksid peamiselt kolhooside finantsilist külge puudutavad küsimused. Siin tuleks analüüsida lühiajaliste ja pikaajaliste krediitide kasutamist, jagamatute fondide täiendamist, arveldus- ja kassadistsipliinist kinnipidamist, debitoorse ja kreditoorse võlgnevuse põhjusi ning teisi sellelaadseid küsimusi.

Analüüsi koostamisest võtavad sel juhul osa mitmesuguste erialaste teadmistega spetsialistid, analüüs saab tunduvalt objektiivsem ja aja kasutamine on kahtlematult ratsionaalsem.

Koondandmete ja aruannete kõrgemalseisvatele organisatsioonidele esitamise tähtajad olid 1964. aastal:

- 1) rajooni statistikainspektuurid — 22. veebruar;
- 2) põllumajandusliku tootmise valitsused — 1. märts;
- 3) Riigipanga osakonnad — 1. aprill.

Nendest ametlikest tähtaegadest lähtudes võib märkida, et põllumajandusliku tootmise valitsustel ja Riigipanga osakondadel on täielik võimalus statistikainspektuuride koostatud koondtabelite kasutamiseks.

Krediitide kasutamise analüüsimisega saavad Riigipanga osakonnad alustada kohe pärast aasta lõppu, ilma kolhooside aastaaruandeid vajamata. Omapoolse panuse koondanalüüsi saaksid

Riigipanga osakonnad põllumajandusliku tootmise valitsustele anda seetõttu täiesti õigeaegselt.

Kuna Riigipanga osakondadelt esitatavate aruannete tähtaeg oli kõige hilisem (1. aprill), siis võib eeldada, et NSV Liidu Riigipanga Eesti Vabariiklikule Kontorile saadetak materjal on igakülgsest juba kontrollitud ja täiesti autoriteetne.

Lisaks sellisele koondanalüüsile rajooni kolhooside aastase tegevuse kohta peaksid Riigipanga osakonnad koos põllumajandusliku tootmise valitsustega analüüsima aasta keskel neid kolhoose, kelle finants-majanduslikus tegevuses esineb suuremaid raskusi ja puudusi. Kui Riigipanga osakonnad on seda senini ka mõnevõrra teinud, siis harilikult Riigipanga EV Kontori nõudmisel. Enamasti on need seotud krediitide mittekasutamisega, varem saadud laenude mitteõigeaegse tasumisega jt. sellelaadsete puudustega.

Analüüsi koostamisest jooksval aastal peab olema huvitatud ka kolhoosi juhtkond, sest vastasel korral on olukorrast tõepärase pildi saamine küllaltki tülikas või isegi võimatu. Sellist analüüsi on soovitatav teha kvartali või poolaasta kohta. Analüüsi koostamisele aitab tunduvalt kaasa, kui antud kolhoosis viia eelnevalt läbi kompleksrevisjon, kusjuures revideerimisest võtaks osa ka üks Riigipanga töötaja. Analüüs ärgu kujunegu ainult halba majanduslikku olukorda nentivaks formaalseks aruandeks, vaid näidaku reaalsed abinõud antud olukorra parandamiseks. Aastasiseselt tehtud analüüsiga avastatud puuduste likvideerimisega on võimalik alustada juba jooksval aastal. Milliseid tulemusi see annab, selgub siis juba järgmisel kvartalil, poolaastal või aasta lõpul.

Riigipanga osakondadel tuleb pidevalt informeerida põllumajandusliku tootmise valitsusi kolhooside mittemaksetest Riigipangas, jagamatute fondide täiendamisest ja võlgnevuste tekkest jagamatutesse fondidesse, lühiajaliste ja pikaajaliste krediitide kasutamisest ning teistest kolhoose puudutavatest finantsküsimustest. Riigipanga osakondade ja põllumajandusliku tootmise valitsuste kooskõlastatud tegevus on kolhooside teenindamise normaalseks tagatiseks ning võimaldab osutada ratsionaalset abi kõige otsustavamatel momentidel.

NSV Liidu Riigipanga Eesti Vabariiklikul Kontoril tuleb pöörata aga rohkem tähelepanu majandusliku analüüsi ja kontrolli kvaliteedile oma alluvates osakondades. Peab märkima, et vabariikliku kontori poolt Riigipanga osakondades teostatava kontrollimise kvaliteet kolhooside krediteerimise ja finantsmajandusliku tegevuse üle ei ole kuigi kõrgel tasemel. Enamikul juhtudel piirduakse instruksioonides ettenähtud eeskirjadest kinnipidamise kontrollimisega, kuidas aga olukord on osakonnas kolhooside teenindamise osas sisuliselt lahendatud, sellele pööratakse võrdlemisi pealiskaudset tähelepanu.

Koostöö tugevnemine kõigi kolhoose juhtivate ja kontrollivate organisatsioonide vahel on aktuaalne probleem, sest see võimaldab paremini organiseerida kolhooside krediteerimist ja kindlustada põllumajanduse arendamise ülesannete edukat täitmist.

Antud toimetusse septembris 1965. a.

РАБОТА ГОСБАНКА ПО КОНТРОЛЮ И АНАЛИЗУ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОЛХОЗОВ

Я. Пикк

Резюме

Работа Госбанка при выполнении контрольной функции сравнительно большая и имеет важное значение в укреплении хозяйственно-финансовой деятельности колхозов.

Политика кредита, осуществляемая через Государственный Банк, должна быть тесно связана с решением задач сельскохозяйственного производства.

Необходимо, чтобы контроль Госбанка опирался на эффективное использование капитальных вложений:

- 1) в период составления планов и титульных списков по капитальным вложениям;
- 2) в процессе финансирования, кредитования и строительства;
- 3) при сдаче объекта в эксплуатацию. Контроль отделений Госбанка по целевому использованию кредита и соблюдению финансовой дисциплины во многих случаях низкого качества.

Это происходит в основном от недостатка фондового времени кредитных инспекторов, обслуживающих колхозы, и от неудовлетворительных знаний проблем колхозного производства.

Нужно перераспределить нагрузку работы в Госбанке. В учебных заведениях по подготовке кадров Госбанку необходимо обращать большое внимание на дисциплины кредитования и контрольно-ревизионных дел.

• Кроме отделений Госбанка в анализе хозяйственной деятельности колхозов должны принимать участие также районные сельскохозяйственные производственные управления, статистические инспектуры и сами колхозы.

Укрепление общего сотрудничества между всеми организациями, производящими руководство и контроль, — актуальная проблема, потому что оно дает возможность лучше организовать кредитование колхозов и обеспечить успешное выполнение задач по развитию сельского хозяйства.

DIE ARBEIT DER STAATSBANK BEIM KONTROLLIEREN UND ANALYSIEREN DER TÄTIGKEIT DER KOLCHOSE

J. Pikk

Zusammenfassung

Die Arbeit der Staatsbank bei der Ausübung ihrer kontrollierenden Funktion ist ziemlich umfangreich und ist für die Stärkung der finanzwirtschaftlichen Tätigkeit der Kolchose sehr bedeutsam.

Es wäre notwendig, daß die Kontrolle der Staatsbank über die Effektivität der Benutzung der kapitalen Investitionen durchgeführt wird:

- 1) in der Periode der Ausarbeitung der Pläne für die kapitalen Investitionen;
- 2) während des Prozesses des Finanzierens, Kreditierens und Bauens;
- 3) bei der Übergabe des Objekts zur Exploitation.

Die Kontrolle über die zielgemäße Benutzung der Kredite und über die Einhaltung der Finanzdisziplin läßt in vielen Fällen an Qualität viel zu wünschen übrig. Diese Tatsache wird hauptsächlich durch die Knappheit des Zeitfonds der die Kolchose bedienenden Kreditinspektoren bedingt, aber auch durch die ungenügenden Kenntnisse und das Nichtverstehen der Probleme, welche die kollektivwirtschaftliche Produktion betreffen.

Es ist notwendig eine Umordnung der Arbeitsverteilung der inneren Arbeit der Staatsbankabteilungen durchzuführen. Die Lehranstalten, welche die Kader für die Staatsbank ausbilden, müssen ihr Augenmerk mehr auf die das Kreditieren und das Kontrollwesen behandelnden Disziplinen richten.

An der Analyse der wirtschaftlichen Tätigkeit der Kolchose müssen außer den Abteilungen der Staatsbank auch die Verwaltungen der landwirtschaftlichen Produktion in den Rayons, die Inspekturen für Statistik und die Kolchose selbst teilnehmen. Die Stärkung einer solchen Zusammenarbeit fördert die erfolgreiche Erfüllung der der Landwirtschaft gestellten Aufgaben.